

Yazar/Author
Ülfet DAĞ*

Makale Adı/Article Name

**İklim Değişikliği ve Küresel Isınmaya Dikkat Çekme Açısından İklim Kurgu Romanları:
Kurbağa Adası ve Köpekli Çocuklar Gecesi'nin Karşılaştırmalı Analizi**

*Climate Fiction Novels For Drawing Attention to Climate Change and Global Warming:
Comparative Analysis of Kurbağa Adası and Köpekli Çocuklar Gecesi*

ÖZ

İklim kurgu romanları özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bir tür olarak tanımlandığı gibi bilimkurgu ve distopya gibi türlerin içinde de değerlendirilmektedir. İklim kurgu, iklim değişikliği farkındalığı yaratma, küresel ısınmanın yıkıcı etkilerini ve farkında olmadığımız değişimleri aktarma açısından önemli potansiyele sahiptir. Çalışma öncelikle iklim kurgunun kavram olarak ne anlama geldiği, diğer türlerle ilişkisi, sınırları ve çeşitliliğine odaklanmış ve bu türe mal edilen izleklerden hareketle *Kurbağa Adası* ve *Köpekli Çocuklar Gecesi*'ni karşılaştırmalı bir bakış açısıyla irdelemiştir. İklim kurgu eserleri, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın sonuçlarını gözler önüne sererken yakın geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunmaktadır. Selim Erdoğan'ın *Kurbağa Adası* isimli eseri İstanbul'dan hareketle konuya dikkat çekerken; Oya Baydar *Köpekli Çocuklar Gecesi*'nde aynı işlevi küresel ölçekte gerçekleştirir. Eserlerin 2019 yılında kaleme alınmış olması da bakış açıları noktasında öne çıkan bir işaret olarak değerlendirilebilir. Amacımız, bu romanlarda iklim değişikliğinin nasıl çerçevelendiğini keşfetmek, iklim değişikliğini yaşanmış bir deneyim olarak tanımlamak için şablonlar sağlayan temaları araştırmak ve geleceğin senaryolarının altında yatan beklentileri belirlemek ve anlamaktır. **Anahtar Kelimeler:** İklim kurgu, iklim değişikliği, küresel ısınma, ekosistem.

ABSTRACT

Climate fiction novels, especially since the second half of the 20th century, have been defined as a genre as well as being evaluated within genres such as science fiction and dystopia. Climate fiction has important potential to raise awareness of climate change, to convey the devastating effects of global warming and changes that we are not aware of. The study has primarily focused on what climate fiction means as a concept, its relationship with other genres, its boundaries and diversity, and examined *Kurbağa Adası* and *Köpekli Çocuklar Gecesi* with comparative method, based on the themes attributed to this genre. Climate fiction works make inferences for the near future while revealing the consequences of climate change and global warming. While *Kurbağa Adası* by Selim Erdogan draws attention to the subject with reference to Istanbul, Oya Baydar performs the same function on a global scale in *Köpekli Çocuklar Gecesi*. The fact that the works were written in 2019 is a sign that they look from the same perspective. Our aim is to explore how climate change is framed in these novels, to explore themes that provide templates for describing climate change as a lived experience, to identify and understand the expectations underlying future scenarios.

Keywords: Climate fiction, climate change, global warming, ecosystem.

Giriş

Doğa ile savaş hâlindeyiz, kazanırsak kaybedeceğiz.

Hubert Reeves

Yaşadığımız çağ, Dünya ve insanın her anlamda sınındığı bir çağdır. Depremler, tsunamiler, 2020 ve 2021 yıllarını kapsayan ve 2022 yılını da kapsayacağı öngörülen salgınla birlikte ülkemizde müsilaj (deniz salyası) ve orman yangınları gibi çevre felaketleri ile karşılaşmıştır. Bir taraftan bilinmezliğin yeni kapılarını açma heyecanı varken diğer taraftan var olanları kaybetme riski ile karşı karşıya kalınmıştır. Bilim ve teknolojiye ilerlerken bunlara ters orantılı şekilde hava, doğa ve sağlık yitirilmektedir. Dünya dışı gezegenlerde özellikle Mars'ta yaşam aramak, yeni yaşam alanları bulmaya çalışmak yakın geleceğe dair sona geldiğimiz ve dünyamızı tükettiğimiz göstergesidir. Kayıp cennet arayışı farkında olmadan elimizdekini cehenneme çevirmeye sebebiyet vermektedir. Bilimkurgu romanlarında okunan, filmlerinde izlenen durumlara ve olaylara birebir tanıklık edilmektedir. Bu durum ve olaylardan biri de iklim değişikliğidir. İklim değişikliği artık nükleer yıkımı gölgede bırakarak kıyamet senaryolarının ve distopyaların itici gücü olmuştur. Bu bağlamda iklim kurgu romanları Dünya'nın içinde bulunduğu durumu küresel ısınma ve iklim değişiklikleri bakış açısından sunup durum analizi yaparken farkındalık yaratmak açısından da uyarı metinler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu spotları, çevre örgütlerinin raporları, çeşitli eylemler çevremizi ve doğamızı korumak için bundan sonra neler yapabileceğimize dair uyarılar içermektedir. Yaşamın ve varoluşun en yakın tanığı olarak edebiyat da iklim kurgu romanları ile bu farkındalığa katkı sağlamaktadır.

Günümüzde mevsimlerin değişmesi, aynı günde dört mevsimin birlikte yaşanması, aynı coğrafya içerisinde bazı bölgelerde kuraklık varken bazılarında sellerin olması, göllerin kuruması, ormanların yanması gibi dikkat çeken bazı noktalar doğanın serzenişi olarak görünebilir. Aşırı sıcaklar nedeniyle su kaynaklarının kuruması, dörtte üçü su olan Dünya'nın dengesini bozarken anatomik olarak üçte ikisi su olan insanın yani mikro dünyanın yaşamını kesintiye uğratmaktadır. Sıcaklık, kuraklık, sel, heyelan, orman yangınları, bitki ve hayvan türlerinin yok olması kozmosun kaosa sürüklendiğinin alametidir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta mitlerdeki gibi kaosun tekrar kozmosa dönüşüp dönüşmeyeceğidir çünkü mitlerde kıyamet bir temizlenmedir ve yeniden doğuşun zeminini hazırlar. Bu açıdan düşünüldüğünde, iklim kurgu romanları kaosa sürüklenen bir evrenin portresini çizerken yeni bir başlangıç olup olmayacağı sorusuna cevabın ucu açık kalmaktadır.

Dünya edebiyatında iklim kurguya dair edebî eserlere çokça rastlanmaktadır. İklim değişikliğinin yukarıda da bahsettiğimiz olumsuz sonuçlarına maruz kalan Türkiye'de bu tür eserlerin kaleme alınması önem arz eder. Selim Erdoğan ve Oya Baydar'ın 2019 yılında kaleme aldıkları, küresel ısınma ve iklim değişikliğine dikkat çeken eserler Türk edebiyatında bu türe örnek teşkil etmektedir. Bir sonraki başlıkta iklim kurgu romanlarının fonksiyonu ve iklim değişikliğine dair farkındalık uyandırması söz konusu eserler üzerinden karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirme yapılacağı için öncelikle iklim kurgu hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

1. İklim Kurgunun Tanımı, Gelişimi ve Edebiyattaki Yeri

*Son ırmak kurduğunda, son ağaç kesildiğinde
ve son balık tutulduğunda; beyaz adam,
paranın yenmeyecek bir şey olduğunu anlayacak.
Kızılderili Atasözü*

Edebî tür olarak ortaya çıkan iklim kurgu, iklimsel olarak değişen bir dünyadaki hikâyeleri betimleyerek bu tür kurgusal gelecekte insan deneyimini ilişkin veriler sunar. İklim kurgunun güçlü etkisi, iklim değişikliğini insanlaştırmaktır. Söz konusu insanlaştırma, iklim değişikliğini

daha kişisel bir şekilde hissetmeye, tatmaya, koklamaya ve düşünmeye olanak tanır. Yani bu hikâyeler okurun, kendi insanlıkları içinde geleceğin hayali koşullarında görmesini sağlar. Bu koşullar arasında duygusal, felsefi, entelektüel ve manevi durumlardan da yararlanır. (Milkoreit, 2016: 171). Sadece iklimsel olarak değişimleri değil, iklim değişikliği ile mücadele sürecindeki karakterleri, toplulukları, toplumları ve temelden değişen dünya imajlarını konu edinir. Böylelikle iklim kurguyla beraber popüler kültürü tüketmek bireysellikten ziyade toplumsal bir hâle gelir (Milkoreit, 2017, s. 5-6).

İklim kurgu tamamen yeni bir kavram olmamakla beraber 1880'lerde Jules Verne'in eserlerinde de göze çarpmaktadır. Ancak insan kaynaklı değişim teması 20. yüzyıla kadar edebiyata pek konu olmamıştır. 1960'lardan itibaren İngiliz yazar J.G. Ballard'ın *The Wind From Nowhere* (1961), *Boğulmuş Dünya* (1962) ve *Kristal Dünya* (1966) eserleri iklimsel yıkımın sürecini ve sonrasını ele alarak çevresel kıyamet anlatısına öncelik etmiştir. Halkın iklim değişikliği konusuna farkındalığı arttıkça bu temanın popülaritesi de artmıştır (Ullrich, 2015). Türle ilgili eserler verilmiş olsa da türün ismi daha sonra ortaya çıkmıştır. Yazar ve iklim aktivisti Dan Bloom 2007 yılında iklim kurgu ifadesi yerine kısaltılmış hâli olan "cli-fi" (climate fiction) terimini ortaya atar. Bu kullanım "science fiction"ın (bilim –kurgu) kısaltılmış hâli "sci-fi"ye öykündüğünü göstermektedir. Ancak Bloom, yeni bir tür tanımlamadığını hatta tanımlamaya çalışmadığını dile getirmiştir. Yaptığı şeyin daha çok küresel ısınma konusunda farkındalığı artırmak için akılda kalıcı bir kelime bulmak olduğunu ifade etmiştir. Margaret Atwood'un 2012 yılında attığı bir tweetinde cli-fi terimini kullanmasıyla tür, daha çok tanınır. İklim kurgu yaygınlaştıkça da yayıncılar ve eleştirmenler onu yeni bir kategori olarak görmeye başlamışlardır. Bu bağlamda iklim kurgu sosyal medyanın gücüyle modern edebî bir fenomene ve ayrı bir türe dönüşmüştür. (Ullrich, 2015; Irr, 2017: 1; Whiteley, Chiang ve Einsiedel, 2016: 29) Eleştirmenler 2000'li yıllarla birlikte düzenli olarak iklim kurguya atıfta bulunmaya başlamışlardır. İklim kurgu anlatıları sıkça şiddetli iklim değişikliğinin insan yaşamı ve algıları üzerindeki etkisi, gezegenin geçmişi, bugünü ve yakın geleceği üzerine hayal etme çabalarıyla karakterize edilir (Irr, 2017: 1).

İklim değişikliği olmadan ya da adı konulmadan önce iklim kurgunun var olduğunu hâlihazırda belirtmiştik. Yirminci yüzyılın sonuna kadar devam eden erken bir evrede, çoğu iklim kurgunun bilimkurgu türü içinde olduğu görülmüştür. Öte yandan milenyumdan bu yana edebî bir tema olarak iklim değişikliği farkındalığı artmış ve Margaret Atwood, Jeanette Winterson, Ian McEwan ve Barbara Kingsolver gibi romancıların dikkatini çekmiştir (Clarke, 2013: 7-8). Son zamanlarda iklim kurgu terimi popüler basın tarafından da benimsenmiş ve bu gelişen türle ilgili hikâyeler "The New York Times", "Guardian" gibi çeşitli medya kuruluşlarında görünmeye başlanmıştır. Hatta "The New York Times", "iklim kurgu, iklim değişikliğine nasıl tepki verdiğimizizi etkiler mi?" sorusunu soran bir tartışma sayfası oluşturarak yazarları ve iklim değişikliği aktivistlerini benzer şekilde yorum yapmaya ve tartışmaya davet etmiştir. Bazıları, çalışmaları iklim değişikliğine ilişkin endişeleri yansıtmak için katalizör olarak görürken diğerleri ise halkı harekete geçirmeye motive etmek için bir yol olarak değerlendirmiştir. (Whiteley vd. 2016: 29).

İklim kurgunun edebiyat içerisindeki görünürlüğü bu şekilde ortaya çıkarken kurgu olarak beslendiği kaynaklar da farklılık arz eder. İklim değişikliğinin sonuçlarını araştıran roman ve hikâyelerin önem kazanmasıyla gerilimden bilimkurguya kadar diğer türlerle özdeşleşen bir fenomen olarak görülmektedir (Herold, Farzin ve Gaines, 2016: 609). İklim kurguyu bir tür olarak kabul edenlerin aksine Johns-Pudra tam bir tür olarak kabul etmez ve iklim kurguyu, "iklim değişikliği kurgusu" olarak isimlendirir. İklim değişikliği kurgusunun iklim kurgu olarak lanse edilerek başlı başına bir tür olarak kurgulandığını belirtir. Aksine iklim değişikliğini birçok türde, örneğin bilimde bulunan bir konu olarak tanımlamanın daha doğru olduğunu savunur. İklim kurgu, distopya, fantastik, gerilim hatta romantizm ve ana akım yazarlar tarafından tercih edilen psikolojik karakter çalışmaları gibi türlerle ilişkilidir. Başka bir deyişle iklim değişikliği

kurgusunun bir tür değil önemli bir kategori olarak modern edebiyat ve yayıncılık fenomeni olduğunu dile getirir. Aynı zamanda bu tarz romanlar fütüristik, distopik ve/veya kıyamet sonrası ortamın bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Romanlarda iklim değişikliği yalnızca içsel ya da psikolojik bir sorun değil aynı zamanda dışsal bir sorun olarak da tasvir edilir. Genellikle teknolojiye aşırı bağımlılık, ekonomik istikrarsızlık, artan sosyal bölünme dâhil olmak üzere genel bir çöküşün parçası olarak ortaya çıkar. Bu tür romanlarda iklim değişikliğinin psikolojik ve politik sorunlarıyla birlikte duygusal ve zihinsel durumları da aktarılır. Bununla birlikte bu romanlarda hayatta kalmanın zorluğu da baskın bir tema hâline gelir. (Johns-Putra, 2016: 267-269). 1960'larda başlayan iklim değişikliği üzerine yazılmış çeşitli romanların bilimkurgu olarak kabul edilebileceğini, ancak yakın tarihli iklim kurgunun gerilim ve distopya dâhil olmak üzere çeşitli tür kategorilerine girdiğini ileri sürmektedirler (Whiteley vd., 2016: 29). Eski iklim hikâyeleri, ısınmadan ziyade sel ve buzul ile ilgilidir, iklim bilime uzaktır. Çağdaş iklim kurgu ise iklim bilime fazlasıyla yakındır ve antropojenik ısınma ile ilgilidir (Milner ve Burgman, 2018: 26). Bu görüşlerden hareketle ilk iklim kurguların bilimkurgu hikâyelerinin çeşitli tür kategorilerine girdiğini söyleyebiliriz.

Hughes ve Wheeler, iklim kurgu demeyi tercih etmiş ve onlara göre son birkaç yılda iklim değişikliğine karşı tepkiler bu terimi türetmiştir. İklim kurgu, iklim değişikliği konusunu ve bununla ilişkili çevresel sonuçları merkezi olarak ele alırken, bunun yanı sıra distopik hayal gücünün merkezinde yer alan insanın doğal dünyayla ilişkisini de konu edinir. Böylelikle iklim değişikliği söz konusu olunca eko-distopya da gündeme gelmiştir. Birçok eko-distopyada, teknolojik ilerleme hem doğadan uzaklaşma hem de doğaya doğru bir hareket anlamına gelir (bu durum vahşi olarak doğadan uzaklaşma ancak bahçe olarak doğaya doğru, kentsel mekân veya teknolojik olarak inşa edilmiş, tasarlanmış bir doğa, yapay yaşam formlarına erişme anlamına gelir). Yapay zeka, sibernetik, sanal gerçeklik ve genetik mühendisliği konularını işleyen eserler ve filmler, türlerin yok olmasına yol açan büyük ölçekli ekolojik süreçlerin değişikliği (küresel ısınma) ile ilgili endişeleri ifade eder. Tüm bu eser ve filmler, çevresel zorluklarda insanın sorumlu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ballard dahil yazarların hepsi ekolojik bir felaketten derinden etkilendiğimizi ve çevreyi değiştirdiğimizi vurgular. Çevrenin olumsuz değişimi bitki ve hayvan yaşamını yok ederken aynı zamanda insanlığın potansiyel yıkımını da beraberinde getirir (2013: 3-4). Eserlerde ve filmlerde çevre sorunlarında insanın sorumlu olarak görülmesi tartışma konusu olabilir. Eser ve filmler kurgusal olduklarından, insanın çevre sorunlarından sorumlu olduğu iddiasını taşımaktadırlar.

İklim kurgu bağımsız bir tür olarak değil spekülasyon kurgu, afet filmleri, İncil metinleri, ütopyalar, distopyalar ve kıyamet vizyonları gibi anlatılarla birlikte de tanımlanmaktadır. Bunlar iklim değişikliğinin çeşitli anlamlarının formüle edildiği ve tartışıldığı mecralardır (Fiskio, 2012: 13) Ullrich'e göre (2015) son bin yıllık süreçte iklim kurgu, bilimkurgunun bir alt türü olarak evrilmiştir. Geleneksel bilimkurgudan farkı, hikâyelerin nadiren hayali teknoloji ya da uzak gezegenlerde geçmesidir. Bunun yerine ana tema tamamen Dünya'dır. Dünyadaki kirlilik, yükselen deniz seviyeleri ve küresel ısınmanın insan uygarlığı üzerindeki etkisi konu edinilir. Böylelikle edebiyat, küresel ısınmaya yönelik kolektif çabayı mümkün kılan değerli bir araç olarak özellikle filmlerde ve televizyon dizilerinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Christopher Nolan'ın *Yıldızlararası* (2014) filmi Amerika orta batısının bir toz çanağına dönüşmesini resmeder. *Yarıdan Sonra* (2004) kasırgaların haritadan sildiği Los Angeles, karlar altında kalan Yeni Delhi, devasa dolu yağmuruna tutulmuş Tokyo ve dev dalgaların tehdidinde olan New York'u beyaz perdeye taşır. *Buz Devri* de (2002-2016) animasyon olarak iklim ve değişimlerinin anlatıldığı animasyon film serisidir. Bu örnekler farkında olmadan iklim değişikliği ile Dünya'nın yaşanılmaz bir yer olacağına dair algı oluştururken, insanları yaşamak için başka bir gezegen bulmaya yöneltmektedir.

1.2. İklim Kurgunun İçeriğine Dair

21. yüzyılda Margaret Atwood, Paolo Bacigalupi, Michael Crichton, Ian McEwan, Barbara Kingsolver, Ursula Le Guin, Lydia Millet, David Mitchell, Ruth Ozeki, Nathaniel Rich, Kim Stanley Robinson, Leslie Marmon Silko ve Marcel Theroux gibi yazarlar bu yeni türün nedenlerini, etkilerini ve duygularını hayal etme çabalarına katkıda bulunmuştur. Rachel Carson, Ernest Callenbach ve J. G. Ballard gibi bazı öncülerin eserleri romanın bu yeni türü için bir ilham kaynağı olmuştur. İklim kurgu, Dünya'nın ikliminde dramatik bir değişikliği, bu etkilere uyum sağlamayı ve bu etkileri hafifletmek isteyen bir popülasyonun kullanabileceği seçeneklere ilişkin bir vizyon sunar. Modern ve mevcut koşullara uygun yeni anlatılar yaratırken daha çok ulusal, ataerkil ve insan merkezli eğilimlerin kalıcılığını vurgular. Öncülerin kullandığı motifler dünyanın ihtiyaçlarına göre güncellenmiş ve 21. yüzyılda iklim kurgu yazarları daha çok merkezi figürler ve ruh hâlini yansıtmayı denemişlerdir. Bu çabalarla birlikte iklim değişikliği aktivizmi, spekülasyon kurgu ve bilimkurguyu iklim kurgu şemsiyesi altında toplamıştır. Tür bağlamında sınırlarla boğuşa da romancılar yeniliğe, deneylere ve yaratıcılığa önem vermişlerdir. İklimi içeren çabalar insanlığın ve gezegenin söz konusu durumlardan sağ çıkabileceği beklentisi etrafında birleşmektedir (Irr, 2017: 1).

Bu tür bir kurguda, iklim değişikliği yaratıcı bir araç olarak kullanılmaktadır. Genellikle modern ya da çok yakın bir geleceğe sahip olan bazı romanlarda, iklim değişikliği bireylerin politik, etik ve hatta psikolojik bir sorun olarak katılımını gerektiren bir olgudur. Örneğin iklim değişikliği, bilim adamları için karmaşık çözümler getiren karmaşık bir siyasi sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Johns-Putra, 2016, s.269). Hem iklim bilimi hem de iklim kurgusu, olabilecek ya da olamayacak gelecek senaryoları geliştirirken, iklim riskini daha kolay algılanabilir, anlaşılabilir kılar ve somut şekillerde hayal ettirir. İklim kurgu türü, bilimkurgu olmamasına rağmen, bu tür anlatıları içermekten fazlasını yapar. Kurgu ve kurgusal olmayan unsurları karıştıran melez formatları da kapsar. Aslında, kurgu ve kurgusal olmayan unsurların karıştırılması, çevresel, ekonomik ve toplumsal riskleri konu edinen metinlerde yaygın bir şekilde görülmektedir. İklim kurgu, antropojenik iklim değişikliği ile bağlantılıdır. Yelpazenin diğer ucunda iklim değişikliği üzerine kurgusal öğeler içeren, giderek artan sayıda popüler bilim kitapları bulunmaktadır. Bilimsel projeksiyonlar okurlar için daha somuttur. İklim değişikliği anlatımı, hızla değişen bir gezegene tepki veren, onunla etkileşime giren ve sürekli değişim hâlinde olan yeni bir olgudur (Mossner, 2017: 129-133).

Geçtiğimiz on yılda iklim değişikliğinin medeniyet sona erdirebilecek riskler oluşturması konusunda güçlü bir fikir birliği söz konusudur. Bunun için kıyamet veya Orwellvari kâbus gibi çeşitli tanımlamalar yapılmış ve buna karşı güçlü bir kültürel tepki gelişmiştir. Öncelikle mevcut iklim krizinin tetiklendiği bu tür yazıların kökeni; Hıristiyanlığın yaratılış kitabındaki tufan hikâyesi gibi mitlerde ve mesellerde olduğu kadar, nükleer soykırımdan esinlenen bilim ve spekülasyon kurguda vardır. İklim kurgu, kurgusal anlatı yoluyla bireysel ve toplumsal perspektifler aracılığıyla dramatik toplumsal değişimi gösteren çoğunlukla da bilimsel ve politik söylemlere verilen kültürel bir yanıt olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda iklim kurgu sadece iklim değişikliğini ele almaz aynı zamanda stres ve değişim durumları altındaki potansiyel ve karmaşık insan tepkilerini de araştırır (Whiteley vd., 2016: 28-31).

İklim değişikliği romanları, iklim değişikliğini nasıl inşa eder? Romanlar, iklim değişikliği sorunlarını inceler, bireysel ve toplumsal yaşamlar aracılığıyla toplumdaki kargaşayı görünür kılar ve küresel iklim ile ilgili zorlukları yerel ve evrensel boyutta resmeder. Romanların hiçbirinde sorunlar tam veya tatmin edici bir şekilde çözümlenmez. Mutlu sonla bitmez ancak hayatta kalma devam eder. İklim kurgu romanları, iklim değişikliğinin birçok anlamını ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Hikâyeler, küresel felaket sorunu ve beraberindeki bazı "beceriksiz çözümler" veya kötü sorunlarla başa çıkmanın yolları hakkındaki varsayımları ve inançları tasvir

eder. Ayrıca bilimkurgu olarak da alternatif gerçeklerin olabileceği bir tür kaçış yolu sunar. Okurların daha önce düşünmedikleri kavram veya senaryoların daha fazla farkına varmalarını sağlar (Whiteley vd. 2016: 34).

İklim kurgu romanlarında yazar, edebî eser aracılığıyla, çevre sorunlarını gündeme getirir, bu sorunların ortaya çıkışının sebeplerini belirlemeye çalışır ve çözüm yolları sunar. “Böylece yazar, okura çevre bilinci kazandırma amacına bir adım daha yaklaşır” (Topcu ve Polat, 2018: 170-171). Böylelikle iklim kurgu romanlarının iki misyonu ortaya çıkmaktadır: İlki, mevcut iklim koşulları ve bunların yol açtığı sosyal, psikolojik ve ekonomik durumları yansıtmaktır. İkincisi, edebiyatın iklim ve çevre sorunlarına karşı duyarlılığını göstermektir.

2. Kurbağa Adası ve Köpekli Çocuklar Gecesi’nde İklimin Kurgusu

*Doğa insan olmadan da yaşar;
ama insan doğa yok olduktan sonra yaşayamaz.*

Paul Ehrlich

İklim değişikliği, korkunç bir gezegen geleceği çizen bilim toplulukları, rekabet hâlinde çözüm sunan politika toplulukları ve medyaya kadar geniş çeşitlilikte bir kesişme alanı yaratır. Bu nedenle kültürel bir kavram olarak iklim değişikliği, bilimsel bir projeksiyondan ziyade yaşanmış bir deneyim ve ütopyik çözümlerden çok, zorlukları gösteren durum hâline gelmektedir. İklim kurgu romanları iklim değişikliği ile değişen bağlamlar altında yaşamının daha gerçekçi senaryolarını gözler önüne serer (Trexler, 2015: 234). İklim değişikliği ile ilgili deneyimler küresel sorunların farklı yönlerinin altını çizerek diğer yerelleri ve kültürleri yansıtan hikâyeleri ortaya çıkarır. Bu hikâyelerin odak noktası yaşamak, hayatta kalmak, yeni hayallerin tartışılması ve dünyanın yeniden tasarlanabilir olmasıdır (Whiteley vd. 2016: 35). Ancak tüm bu tahayyüller distopik perspektiften yola çıkılarak kurulmaktadır.

Kurbağa Adası’nın yazarı Selim Erdoğan eserini bir İstanbul distopyası şeklinde tanımlar. Yazar İstanbul’dan hareketle dünyanın sonuna dair uyarılar içeren eserini iklim değişikliği üzerine kurgulamıştır. Bu iklim değişikliğinde dikkat çeken sıcaklık ve aşırı yağmur yağmasıdır. İklim değişikliği ve doğanın yapısının bozulması insan ilişkileri ve sosyal yapının bozulmasını da beraberinde getirir. Enerji mühendisi Ozan, eşi Sibel ve kızı Mina ile İstanbul’un gözde semtlerinden birinde yaşamaktadır. Büyük İstanbul depremi çoktan yaşanmış, şehir kum fırtınalarının ve aşırı sıcaklığın esiri hâline gelmiştir. Bu sorunlarla mücadele etmek için çeşitli teknolojik makineler üretilmiştir. Tüm bu iklim olaylarının yanı sıra demografik yapı da ziyadesiyle değişmiştir. Ozan’ın kardeşi Nevit, abisine Cambridge’de iklim değişikliği üzerine yapılmış bir araştırmanın raporlarını sunar ve az zamanları kaldığını, İstanbul’un da içinde bulunduğu toprakların sıcaklık tehlikesi içinde bulunduğunu söyler. Nevit, tüm bu doğa olaylarından kaçmak için İtalyan Alplerinde Livignio isimli yerden kendi ve ailesi için yerleşim yeri satın almıştır. Ancak Ozan içinde bulunduğu durumu kabul etmez ve kardeşinin teklifini reddeder. Daha sonra hem eşi hem de işi ile ilgili sorunlar yaşamaya başlar ve bunun sonucunda eşi onu terk ederek arkadaşının cemaatine girer ve kızıyla cemaat evinde yaşamaya başlar. Bir süre sonra cemaat Sibel ve kızının Ozan’ı görmesini dahi engeller. Ozan’ın kızını cemaatten kaçırmak istemesiyle İstanbul’da şiddetli sıcaklık ve yangınların başlaması bunun akabinde elektriklerin kesilmesiyle oluşan çaresizlik ve insanların şehri terk etmek için yola düşüp trafiğin felç olması aynı zamana denk gelir. Ozan, karısı ve kızını cemaatin elinden kurtararak diğer insanlar gibi İstanbul’u terk etmek ister. Kardeşi Nevit’in yanına İtalya’ya gitmeye karar verir. Nevit ona yeni bir jetin kalkacağını ona yetişmesini salık verse de yaşanan yoğunluk ve izdihamdan ötürü Ozan ve ailesi büyük bir sıkıntı yaşadıkdan sonra son anda jete yetişirler. Jetin havalanmasıyla tüm yaşadıklarını geride bırakırlar.

Eserde iklim değişikliğinin kişinin psikolojisine, aile yaşamına, sosyal ilişkilerine, aynı zamanda demografik yapıya nasıl etki ettiği gözlemlenebilir. Ayrıca yazar her ne kadar İstanbul distopyası kaleme alsada geniş ölçekte tüm dünyayı ilgilendiren bir iklim değişikliğinin sonuçlarına atıfta bulunmaktadır. Kurguda küresel iklim değişikliğinin sonuçları makro boyuttan mikro boyuta indirgenerek çok kültürlü bir ortam olan İstanbul üzerinden sunulmaktadır. İstanbul tüm dünyanın bir yansıması gibidir.

Oya Baydar'ın *Köpekli Çocuklar Gecesi* isimli eseri, iklim değişikliğini bir bilim adamının gözünden, deneyimlerinden ve yaşantısından hareketle okura sunarak yeni bir tufan miti yaratır. Olaylar, yaşanan küresel tufan, sonrası ve geri dönüşlerle birlikte iki farklı zaman diliminde geçmektedir. Botanikçi bir kadının, endemik bitki araştırmaları ve bunlarla ilgili düzenlenen konferanslarda tanıştığı Adam ile yaşadığı belirsiz ilişki, ardından küresel felaketle birlikte oğlunu arama çabaları en nihayetinde selin ardından Adam'ı bulmasıyla ikisinin birlikte ölümüne yatması eserin olay örgüsüdür. Eserde, iklim değişikliği beraberinde kuraklık ve bunun sonuçları, aile ilişkileri, demografik yapıyla birlikte göç, işsizlik ve savaşları getirmektedir. Yazar, iklim değişikliği ve sonuçlarının panoramasını çizerken bu sorunun çözüm yollarını da sunmaktadır. Yapılan protestolar, düzenlenen kongreler ve panellerle birlikte iklimin sebep olduğu göç ve göçmenlerin durumunu da tartışmaktadır. Aslında anlatılan şeyler bu dünyanın dışında gibi görünmektedir: “Buzdağlarının erimekte olduğu Kuzey Kutbu çevresi ile şimdilik en kuzeydeki birkaç ülke hariç, dünya sıcaktan, kuraklıktan bunalıyordu. Afrika’da, Uzak Asya’da, altyapıları zayıf yoksul ülkelerde önce hayvanlar sonra da insanlar açlıktan, susuzluktan ölmeye başlamışlardı” (Baydar, 2019: 143). Anlatılanlar şu an içinde bulunduğumuz durumdan uzak gibi görünse de aslında tanıdık bir Dünya resmedilmektedir.

İki eserin iklim kurgulamasında ilk bakışta sıcaklık karşımıza çıkmaktadır. Kurbağa Adası, 21. yüzyılın son çeyreğinde küresel ısınmanın zirvede olduğu ve kum fırtınalarının yaşandığı bir zaman diliminde geçer. İçinde bulunulan durum için bilim çevreleri farklı değerlendirmeler yapar. Cambridge küresel felaketin geldiğini haber verircesine Güneş Döngüleri Üzerine isimli bir rapor yayınlar. Rapora göre Güneş'in hareketleri artık gözlemlenemez hâle gelmiştir, bu durum da ısınmaya başladığına işaret etmektedir. Böylelikle Dünya'daki sıcaklığın artışı ve alınan önlemlere rağmen herhangi bir düzelleme olmaması da tamamen Güneş kaynaklıdır. Ana akım bilim çevreleri ise Cambridge'dan farklı bir yorumlamada bulunur:

Kötüye gidişin hızı önce azalacak sonra bir süre durağanlık yaşanacak, iklim dengelerinin insan etkisinden olabildiğince arındırılmış hâline geçiş aşamada görülecekti. Bilim insanlarına göre dünya son elli yıldır ikinci aşamadaydı. Bundan sonra iyiye gidiş her an beklenebilirdi. Kimine göreyse bu ikinci aşama öngörüldüğünden uzun sürmüş, yirmi yıl kadar gecikmişti. Bazı çevrelerse sera gazı salınımına neden olan faaliyetlerin denetim dışı bölgelerde devam ettiğini iddia ediyorlardı (Erdoğan, 2019: 35).

Eserin başkahramanı Ozan söz konusu olan denetimden ne kast edildiğini tam olarak anlayamaz çünkü böyle bir denetime tanıklık etmemiştir. Sera gazı üreten teknolojinin geride kaldığını artık yenilenebilir enerjinin ön plana çıktığını dile getirir. Zaten kendisi de bu alanda çalışan bir enerji mühendisidir. Onun şu sözleri Dünya'nın gelecekteki resmini çizer niteliktedir: “Hızlı tren hatlarındaki yaygınlık ve sert atmosfer koşulları, uçakları, ancak atmosfer dışından kıtalar arası ulaşım aracı olarak kullanır hâle getirmiş, toplam hava trafiğini bir önceki yüzyıla göre önemli ölçüde azaltmıştı. Dünya doğal ısı dengesine er geç kavuşacak, rüzgâr kalkanları sökülüp atılacaktır” (Erdoğan, 2019: 36). Ozan'ın sözlerinden anlaşılacağı üzere eserde bahsi geçen Dünya bilim ve teknikte ileridedir. Bu durumu günümüzle bağdaştırabiliriz. Öyle ki karayolunda artan trafik için yol, köprü, yeni düzenlemeler vb. önlemler yetersiz kaldığından artık uçan araba prototiplerine her geçen gün bir yenisi eklenmektedir. Bunun yanı sıra Jeff Bezos, Elon Musk'ın uzay seyahatlerini başlatma girişimlerini gerçekleştiren ilk kişi Richard Branson ve ardından Jeff Bezos olmuştur. Yakın tarihte insanlığı hava trafiği ve uzaya yapılacak yolculuklar

beklemektedir. Her ne kadar iyimser bir tablo gibi görülse de bu tablo tersten okunduğunda egzoz salınımları, kullanılan yakıtlar, araçların devinimlerin çeşitli atmosferik değişimleri beraberinde getireceği algısı yanlış olmayacaktır. Hatta William Cobbett'in sanayileşen, gürültülü ve kirli hâle dönmüşen 19.yüzyıl Londra'sı için kullandığı "The Great Wen" (Büyük Ur) ifadesi artık tüm Dünya'yı betimlemek için kullanılabilir. Eserde bilinebilen tarih itibariyle 2080'li yaşlarında olan Dünya'da ısı dengesinin bozulması ve rüzgâr kalkanları olması buna işaret etmektedir. Yazar bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle çeşitli iklim değişikliklerinin olacağını haber vermektedir. Filozof Alfred N. Whitehead, bilim, teknoloji ve iklim değişikliği ilişkisini yaşamın hızlanması perspektifinde değerlendirir. Batı'daki yaşamın ilerlemesinin çok hızlı olduğunu ve çoğu bireyin geçmişle hiçbir paralellik bulunmayan yeni durumlarla yüzleşeceğini söylemiştir. O zamandan beri derin ve yakın dönüşüm söylemleri azalmazken hızlı dönüşüm algısı, buna eşlik eden duygu yapısı, en son iklim değişikliğinin ortaya çıkması ve antroposen söylemlerin popülerleşmesi birçok kez değişmiştir. Bu dönüşüm, iklim kurgunun son zamanlardaki yükselişiyle kendini göstermektedir. İklim kurgunun kanıtlandığı şey, insanın ihmali ve kayıtsızlığının neden olduğu iklim bozulmalarının gezegenimizi etkisi altına almasıdır. Dünya daha iyi bir geleceğe doğru istikrarlı bir şekilde yürümek yerine bir iklim uçurumuna doğru ilerlemektedir (Jensen, 2018: 189). Kumar bu sorunun temelinde yatan nedeni şu şekilde açıklar: "Eğer bilim ve teknoloji belirgin şekilde öndeydiler ise, entropinin, dünyada düzensizliğe ve yıkıma sürüklenişin araçları olarak öndeydiler" (2006: 627). Stableford bu görüşü ekolojik mistisizm kavramı ile destekler ve bu bağlamda kirlilik ekolojik bir günahdır. Distopyada ekolojik mistisizm bilimle birleşmiş ve romansların, hicivlerin merkezindeki felaket imgeleri ve endişeler, bilimin gelişimine negatif bir yön çizmiştir (2018: 365).

Köpekli Çocuklar Gecesi'nde göze ilk çarpan doğa olayı da sıcaklıktır. Kurumuş dereler, eriyen buzullar ve kuraklık... Ancak eser, selden kurtulmuş bir kadının mücadelesi ile başlar. Eserin sonuna doğru yaşanan sıcaklık ve on yıl süren kuraklıktan sonra bir umut olarak başlayan yağmurun da tıpkı sıcaklık gibi dengesinin bozulmasıyla sele dönüşmesi küresel tufana sebep olmuştur. Ülkenin batısı sular altında kalmış, nehirler taşmış ve canlı cansız her şeyi önüne katıp götürmüştür. Eserin anlatıcısı konumundaki kadın yaşanan durumun nedeni ve sonuçları üzerine şöyle bir değerlendirmede bulunur:

Tufanın onlarca yıldır uyarılan, beklenen, korkulan çevre felaketi mi yoksa bir süredir siber savaşı sürdüren süper güçlerin ekolojik silah denemelerinde yaşanan bir tersliğin, bir teknik arızanın sonucu mu olduğu bilinmiyordu. Yağmurları savaştan bloklardan birinin tetiklediği, sonra suyu nasıl geri çekeceğini bilemeyen büyücü çırağı misali, hem kendinin hem de dünyanın sonunu hazırladığı söyleniyordu. İnanılabilecek hiçbir kaynak, hiçbir güvenilir veri yoktu. Gerçekler sansürleniyor, çarpıtılıyor, halktan gizleniyor, bilgi kirliliği paniği daha da artırıyordu (Baydar, 2019: 18).

İki eserde de iklim felaketine yol açan ana paydanın teknoloji olduğunu söyleyebiliriz. Tıpkı *Kurbağa Adası*'nda olduğu gibi dünyanın sonunu hazırlayan ya da kaynakların tüketilmesine yol açan sebeplerin başında bilim ve teknoloji gelmektedir. Toplumsal düzeyde bilimin sağlayacağı iyi yaşam beklentisini moderniteyle birlikte kötü sonuçlar doğurduğunu söyleyebiliriz. Teknolojinin yanlış kullanımı ya da bilinçli yanlış kullanımı, bilgisayar ve silah teknolojisi Dünya'nın içinde bulunduğu durumu kaosa sürüklemiştir. Bilim ve teknoloji elbette var olan durumu daha iyi, güzel ve verimli hâle getirmek içindir. Burada dikkat çekilmek istenen nokta bilim ve teknolojinin hem kötüye kullanımı hem de devletlerin üstünlük kurma çabasında rekabet aracı olarak görülmesidir ki bu da doğanın dengesini bozmaktadır. Eserde geçen "Ey arz, suyunu tut ve ey gök, suyunu yut! Emrini verecek bir Tanrı da yok. Yapay zekâ, üstün insan, Homodeus... Ne kaldı bütün bunlardan geriye? Doğa hepsinden daha güçlü" (Baydar, 2019: 20) sözleri doğanın bir şekilde kendini bütün olumsuzluklara karşı koruyacağını, doğanın insanlığa felaket getirmeyeceğini, insanın sonunu yine kendisinin getireceği gerçeğini gözler önüne sermektedir. Bunların yanı sıra küresel bir felaket öngörüsü teknolojik gelişmeler nedeniyle ötelenmektedir.

Bilim ve teknolojinin böylesine bir felaketi önleyebilecek kapasite de olduğunu düşünebiliriz. Eserin işaret ettiği noktalardan biri de budur: “Bizi çıkarır bu dünya, çocuklarımızı, torunlarımızı, torunlarımızın torunlarını, onların da torunlarını çıkarır. Sonrası...sonrası Allah kerim. Kaldı ki bilimde, teknolojideki gelişmeler hesaba katılırsa binyıl sonra neler olacağını öngörmek de mümkün değil” (Baydar, 2019: 21). Aslında tüm bunlar birer teselli olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleceğin bilim ve teknolojisi geleceğimizi kurtaracak algısı aslında yaşadığımız zamanda olan bitenlerin önüne birer perde çekmektedir. Görüldüğü gibi romanlardaki farklı kişi ve gruplar, bilime dönük çeşitli inanç, tezat ve beklentilerle mücadele etmektedir. Ancak bu durum ileriye dönük yapıcı çözümler sunmak yerine engeller ve ikilemler ortaya çıkarır. Selim Erdoğan'ın eserin giriş kısmından önce yer verdiği “Kaynayan Kurbağa Efsanesi” tam bu durumun yansımasıdır: “19. Yüzyılda bazı biyologlar sıcak su içine bırakılan kurbağaların çıkmak için hemen tepki verdiklerini, oysa içinde buldukları su kaynama noktasına doğru yavaş yavaş ısıtılan kurbağaların ölene kadar tehlikenin farkında varmadıklarını iddia etmişlerdir. Modern biyologlar bu önermeyi kabul etmemektedir” (Erdoğan, 2019: 9). Yazar tam olarak insanlığın içinde bulunduğu durumu bu şekilde bir benzetme yaparak özetler. Dünyanın sonu elbette bir günde gelmeyeceğini ancak o son günün kapanış olacağını söyleyebiliriz. Küresel ısınma kaynaklı Dünya'nın sıcaklığının her yıl 1/2 (ya da daha fazla) artış göstermesi yazarı destekler niteliktedir. Modern biyologlar ile kast edilenin eserde geçen ve durumu kabullenmeyen bilim çevreleri olduğu söylenebilir.

Eserlerin ikinci ortak noktası iklim nedeniyle insanların hayatlarında meydana gelen değişimdir. Bu değişimler, yiyecekten yaşayış tarzına geniş bir yelpazededir. İklim şartları ne kadar değişirse insan da ona o kadar uyum sağlamıştır. *Kurbağa Adası*'nda evlerde hava temizleyicilerin olması, filtreleme torbaları, bu torbaların atıldığı toz istasyonları, fırtınalar için kurulan rüzgâr santralleri, depolama pilleri, su yapıcılar, ışık toplayıcısı gibi aletler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Foto Termo Elektrik Soğutucu (yüzey soğutucu kumaş), ALV isimli dikey kalkış yapabilen otomobiller gibi icatlar mevcuttur. İklim, dili de etkilemiştir. Bazı hava olaylarına “zarur” gibi isimler verilmiştir. Zarur, zar ve çamur kelimelerinden birleşiminden oluşur. Yağmurun ince toz parçacıklarını yere indirmesiyle oluşturduğu ince ve kaygan çamurdur. Aynı zamanda insanların sosyalleşme ortamları değişmiştir. Sıcak ve tozlu ortamlardan sakınmak amacıyla Sergi Merkezi gibi çevrimiçi satın alma mekânlarının olması, türleri azalmış bitki ve hayvanların rezerve edildiği Genel Bahçe gibi yerler tamamen iklime ayak uydurulma çabalarıdır. Tüm bunların yanı sıra beslenme alışkanlıkları da değişmiştir. Örneğin endüstriyel yemekler, çeşitli vitamin ve mineral tabletleri, deniz yosunundan elde edilmiş yiyecekler, sentetik et ve süt, insekta çubuğu denilen, omurgasız canlılardan elde edilen ve 21. yüzyıl ortalarında yaşanmış Büyük Gıda Krizi'nde kurtarıcı olmuş protein çubukları. Aynı zamanda günümüzde aşına olduğumuz dışarıda maske takılması ve dezenfektan sprey kullanımı da eserde öne çıkan davranış biçimleridir (Erdoğan, 2019: 14, 19, 75, 79).

Köpekli Çocuklar Gecesi'nde de iklimin insanlar üzerinde yarattığı sorunlara sık sık atıfta bulunulur. İklimin bir sorun olmasının en büyük nedeni insanlığın daha da ileri gitme düşüncesi yatmaktadır. 4. Dijital Devrim'in sona ermesiyle 5. evre olan Homodeus çağına geçilen bir dönemden bahsedilir. Bu çağ teknolojik gelişmenin daha da artması demektir: “Teknolojik gelişmenin insanın gelişmesinin önüne geçmesinin doğurduğu devasa ontolojik ve etik sorunlar, yitirilen insani değerler, insan aklını mutlaklaştırıp insanı doğadan, yaşamın kurduna dönüştürmemiz, sonra yenildiğimizi gördüğümüzde bu defa aklı, gerçekliği, bilimi reddedip gerçeğin yerine gerçek ötesini, sanal olanı geçirmemiz” (Baydar, 2019: 168). Fazla teknoloji üretmenin ya da rekabet hâline girmenin insani değerler ile ters orantılı olduğu çıkarımı yapılabilir. Biyolojik dünya, kültürel dünya ve son olarak sanal dünya insanlık için son çeyreği ifade etmektedir. Bu durumda önemli yapı taşlarından biri de dildir çünkü dil, yaşananları geleceğe aktaracak bir araçtır: “Dil artık konuşulmayan, bilinmeyen, unutulmuş bir dil de olsa,

tıpkı binlerce, on binlerce yıl öncesinin metinlerinin şifresi nasıl çözüldüyse bunu da çözecek bir akıl, bir bilinç vardır” (Baydar, 2019: 64). Dil, akıl, bilinç insanlığı ileri taşıyacak bilimi ve teknolojiyi üretse de diğer yandan iklime bağlı bir gerilemeyi beraberinde getirir. İnsanlığın temel ihtiyacı olan su kaynakları kuraklıktan ötürü tükenmektedir. Bu durum insan yaşamını olumsuz etkiler: “günde iki litrelik su içme hakkımız vardı ve çoğu arkadaş suyunu içmeyi eve, çocuklarına götürüyordu. O ise suyunu köpekle paylaşmıştı” (Baydar, 2019: 197). Hava sıcaklığından ötürü hem tarımsal kıtlık hem de su kıtlığı yaşanmaktadır. Her ikisinin de insan ve diğer canlıların yaşamlarındaki rolü elzemdir. Yiyeceğin ve içeceğin eksikliği doğanın tüketildiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İki eserin ortak noktalarından bir diğeri tarımsal kuraklık ve su yetersizliğinden dolayı insanların buldukları yerleri terk edip bu kaynaklara rahatlıkla ulaşabilecekleri bölgelere göç etmesidir. Bu insanlara literatürde “iklim/çevre mültecileri” denmektedir. İklim/çevre mültecileri, çevresel felaketlerden ve iklim değişikliğinden etkilenen insanlardır ve bu kavramın ortaya çıkmasında sel, kuraklık, deprem, şiddetli fırtına gibi afetler etkindir (Ekşi, 2016: 10; Artan ve Uzun, 2017: 175). İklim değişikliği, zoraki göçe sebebiyet verir ve bu durum doğal bir süreç olarak görülmektedir (Demirbilek, 2016: 907). Zoraki göç, insanın hayatta kalma ve hayatını koruma içgüdüsünden kaynaklanır (Artan ve Uzun, 2017: 176). İki eserde de iklim/çevre mültecilerine yer verilmiştir. Hayatta kalma içgüdüleriyle göç etmek zorunda kalan insanların göç ettikleri ülkelerde karşılaştıkları psiko-sosyal nedenlerden dolayı zarar görmekteyler. *Kurbağa Adası*’nda bu durum İstanbul’un şu anki durumunu yansıtacak şekilde sunulmaktadır:

Köle ticaretinin de şekil değiştirerek sürdüğü söylenirdi. Asya’nın derinliklerinden, Afrika’dan gelenler, geldikleri yere dönmek ve açlıktan ölmek için Avrupa’da nerdeyse ücretsiz çalışırlardı. İstanbul, Asya ve Afrika’lı göçmenlerin toplanma havuzuydu. Son zamanlarda Malezya, Endonezya ve diğer ada ülkelerinden de akınlar başlamıştı (Erdoğan, 2019: 124).

Bu tarz durumlar dünya genelinde farklı reaksiyonlara sebebiyet vermiştir: “Dünya’nın her yerine dağılmış Maldivler ve Seyşeller ada halklarının kaderi son otuz yıldır olduğu gibi Birleşmiş Milletler’in bir sonraki toplantısına ertelenmişti (...) sular altında kalmış bu adalardan göçmen almamış ülkeler, maliyete katlanmak istemiyordu” (Erdoğan, 2019: 157). Görüldüğü gibi iklim değişikliği beraberinde kaynakların yok edilmesiyle göçü tetiklemiş, göç alan ülkelerde sosyal, siyasal ve ekonomik krizleri beraberinde getirerek domino taşı etkisi yaratmıştır. Eserde bu duruma uygun bir tabir bulunmaktadır: “Büyük akıntılardan hiçbir şey kurtulamaz. Büyük göçlerden. Milyonlarca insan geldi. Milyonlarcası da gelecek. Hava iyice ısınacak. Belki süper sıcaklık adası denen şey oluşacak. Sonra seller. Sadece su değil insan seli” (Erdoğan, 2019: 198). “İnsan seli” tabiriyle iklimin insan ve yaşamı üzerindeki etkisi gözler önüne serilmektedir.

Köpekli Çocuklar Gecesi’nde savaşlardan ötürü kaynakların tükenmesi ve insanların bunlara ulaşamaması sorunu göze çarpmaktadır. İklim değişikliğinin beraberinde getirdiği göç olgusuna ve insanların odak noktasının artık gündemde ne olduğundan çok yiyecek ve su olduğuna değinilir: “Hindistan’ın bazı bölgelerinde yüz milyonlarca insan sokağa çıkmamaları için uyarılıyor, Güneydoğu Asya’da efsanevi nehirler, Ganj, İndus, Brahmaputra, Yangze, önce taşır sonra kuruyor, yüzbinler açlıktan, susuzluktan, kuraklıktan kaçmak için yollara düşüyorlardı” (Baydar, 2019: 136). İklim değişikliği, insanları yerlerinden etmiştir. Bunun en önemli nedeni insanın yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarıdır: “kuraklığın etkisi başta tarım olmak üzere her alanda kendini göstermeye başlamıştı. İnsanlar zaten pek bir şey anlamadıkları ekonomi yorumlarına, rakamlara, istatistiklere değil filelerini doldurup dolduramadıklarına; soğanı, patatesi, domatesi, sütü, peyniri kaça aldıklarına bakıyorlardı” (Baydar, 2019: 192). Dünya artık öyle bir noktaya gelmiştir ki sosyal bir varlık olan insan tüm sosyalliğini bir kenara bırakmış sadece temel ihtiyaçlarına odaklanmıştır:

İklim felaketinin vurduğu halk kitleleri gerçeklerden kopmuş, kendi dertlerine düşmüşlerdi. Kitle haberleşme araçlarından, ekranlardan, sosyal medyadan taşan, çoğu kez birbirleriyle çelişen

yalanlara kimse inanmıyor, aldırılmıyordu. Önemli olan ayakta kalabilmek, yaşayabilmektir. İnsanlar kuraklığa, suyu damla damla kullanmaya, taze meyve sebze yokluğuna, bahçelerin kurumasına, saksılardaki çiçeklerin boyunlarını büküp solmasına, az alıp az tüketmeye alıştıyordu. Yeterli gıda maddesi yoktu, kıtlık kapıdaydı (Baydar, 2019: 211).

Yazar, toplumsal yapıyı bu şekilde serimlerken belli bir kesimin de yaşanılan durumun farkında ve çevre bilincine sahip olan uyanık insanlar olduğundan bahseder. Bu insanlar yaşanılanların ve gelecekte yaşanacak olayların farkında olan, kendilerini güvende hissetmediklerinden dolayı ülkeden kaçmaya başlayan, parası ve imkânı olan kişilerdir (Baydar, 2019: 192). Bu duruma *Kurbağa Adası*'nda da değinilir. Zenginler için tasarlanmış uzay apartmanları vardır. Dünya'dan uzakta yaşamayı tolere edebilecek seçkin insanlar topluluğu için tasarlanmıştır. Seçkin insanlar denmesinin sebebi insanlığın son kuşak ataları ve her anlamda üstün insan olmalarıdır (Erdoğan, 2019: 175). İki eserde de iklimin sınıfsal yapıyı da etkilediği görülmektedir. Böylelikle iklim değişikliği ve kıtlık bilimi (iktisat/ekonomi) ilişkisinin paralel olduğu söylenebilir.

Her iki eserde iklim değişikliği sadece fiziksel ihtiyaçlar değil duygusal ve ruhsal ihtiyaçlara da sekte vurmuştur. Bu özellikle eserlerdeki başkişilerin aile yaşantılarında görülmektedir. Aile, toplumun en küçük yapı taşı olduğundan toplumsal yapının mikro boyutunu temsil eder. Ozan'ın aile yaşamındaki sıkıntısı ve botanik bilimci kadının eşiyle sorunları toplumun sorunudur. Ozan'ın eşi Sibel'le anlaşmazlık yaşamalarının başlatan olaylar arabayla giderken uğradıkları saldırı ile yaşadıkları muhitte ve apartmanda göçmenlerin olmasıdır:

Bunu tahmin ediyor olman lazım. Saldırı burada olmadı ama ben bu bölgeden hoşlanmıyorum. Site çevresinde yaşayanlardan hoşlanmıyorum. Havadaki geçmek bilmeyen kokudan hoşlanmıyorum. Yan dairede yaşayan on çocuklu Somalili aileden hoşlanmıyorum. Çocuklar evimizin kapısına işiyorlar. Havuz çalışsa havuza da işeyecekler. Üst katlardan iç avluya çöp atan, ağır kokulu yemekler yapan Pakistanlılardan da hoşlanmıyorum. Burası böyle değildi. Biz geldiğimizde burada medeni insanlar vardı. Çevremiz güzel olacaktı. Pencereden baktığımızda tozlu bir bina denizi değil güzel mimarili yemyeşil semtler görecektik (Erdoğan, 2019: 65).

Ozan eşinin çevre konusunda haklı olduğunu belirtir. Sibel'in serzenişini bir anlamda çevre kirliliği açısından okumak mümkündür. İklim değişikliği nedeniyle yemyeşil semtler görme beklentisini, tozlu binalar karşılamaktadır. Bu da doğanın ne kadar bozulduğunu gösterir. Ancak dikkat çeken nokta, Sibel'in olumsuz tutumu karşısında Ozan'ın göçmenlere yönelik bir önyargısı olmamasıdır. Onun şu düşüncesi göçle beraber değişen yaşam şartlarını göstermektedir: "Göçmenlere karşı bir önyargısı olmamasına rağmen Ozan da çevrede daha fazla sayıda Güneydoğu Asyalı, Arap ya da Afrikalı görüyordu. Medyanın iştahla saldırdığı alanlardan biri de göçmenlerdi. Kalabalıklara kalabalık katıyor, işlerini alıyor, kaynaklarını tüketiyorlardı" (Erdoğan, 2019: 68). Kaynakların tüketilmesinin nüfus ile doğru orantılı olduğunu söyleyebiliriz. Eserdeki gibi iklim değişikliğinden kaynaklı yaşam tarzı ve yaşamsal ihtiyaçların değişiminde göç de önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Sibel'in yaşadığı bunalım onu, başka yerlerde mutluluk aramaya sevk etmiştir. Arkadaşı vasıtasıyla içine girdiği bir cemaatte yaşam tarzı tamamen değişmiş, kızıyla evi terk ederek cemaatin evlerinin bulunduğu siteye taşınmıştır. Cemaat liderinin izin verdiği ölçüde, yanında cemaatin başka üyeleriyle birlikte dışarıda Ozan ile görüşmektedir. Eserin sonlarına doğru aslında Sibel, içten içe cemaatin kısıtlamalarından rahatsızdır ve Ozan'a geri dönmek ister. Bu geri dönüşte yine havada meydana gelen aşırı sıcakın etkisi vardır. Sonunda cemaatten ayrılarak eşine döner ve birlikte Livigno'ya doğru yol alırlar. Görüldüğü gibi havanın durumu insanları psikolojik, ekonomik, toplumsal ve tutumsal olarak etkilemektedir.

Köpekli Çocuklar Gecesi'nde de ailede sıkıntılar mevcuttur. Bir anlamda çocuk için evliliği sürdürme söz konusudur. Çocukları Doğa, sınırı geçip oradaki insanlara yardım etmek istediğini ve gideceğini belirtmesi üzerine babası bunun nedenini eşine yüklemiştir: "Sorumlusu sensin, demişti çaresiz öfkesini karısına kusarak. 'Oğlanı böyle yetiştirdin. İnsandan sorumlusun,

dünyadan sorumlusun, diye diye Mesih ruhu aşılılamaya çalıştın ona” (Baydar, 2019: 95). Doğa'nın yardım ekibiyle mülteci kamplarına gitmesi eşlerin ayrılığını da beraberinde getirmiştir. Zaten kadının çeşitli çevre toplantılarında Adam'la yaşadığı ilişki evliliğin zoraki sürdüğünü göstermektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta annenin çocuğu çevre ve doğa bilinciyle yetiştirmesinin yanında küçükken çocuğuyla yaşadığı bir olaydır. Bu olay, bir gece eve giderlerken mülteci bir çocuğun köpekle yerde yatması ve Doğa'nın onu eve getirmek istemesi ve annenin bunu kabul etmemesidir. Doğa'nın bilinçaltında yer edinen bu durum büyüdüğünde onu mülteci kamplarına yardım etmesi için göndermiştir. Bu mülteci kampları da iklim/çevre mültecilerine dikkat çekmektedir. Yaşanan kuraklık ve ardından gelen yağmurla sel ve beraberindeki çevresel yıkım kadını oğlunu aramaya yöneltmiştir. Çocuğunu ararken bir mülteci çocuğun köpeği sayesinde köpeklerle yaşayan bir grup mülteci çocuk, ona oğluyla ilgili haber getirmişlerdir. Aynı zamanda büyük bir sel olacağını da söylemişlerdir hatta kadını sular içinden köpekler kurtarmıştır. Böylelikle eserlerde aile yaşamının temelinde çocuk olduğu görülmektedir. Sibel kızı için cemaati terk edip eşiyile barışır. Ozan kızı Mina'nın daha iyi şartlarda yaşaması için ailesiyle İstanbul'u terk eder. Bu anlamda Mina yeni bir yaşam ve doğanın başlatıcısı konumundadır. Diğer eserde Doğa, anne ve babayı bir arada tutan bir bağ iken mülteci çocukların yaşam kavgasında onlara yardımcı olmak için yaşadığı yeri terk etmesi ailenin dağılmasına sebep olmuştur. Ancak annenin iklim felaketinden dolayı çocuğunun akıbetini merak etmesi onu mülteci çocuklara yakınlaştırmış ve selde hayatını kaybetmesini engellemiştir. Bir anlamda Doğa, çevre farkındalığına sahip annesinin farklı bir pencereden bakmasını sağlamıştır. Çocuğuna Doğa ismini vermesi de bir metafor olarak düşünülebilir. Çevre bilinciyle yetişen Doğa, hem doğal hem sosyal çevreye kayıtsız kalmayarak annesinin bu dünyaya bıraktığı bir miras olmuştur.

Bazı araştırmacılar için bağımsız bir tür olan bazıları için farklı türlerle ilişkili şekilde gelişen iklim kurgu, eskatoloji mitlerinin işlevini günümüz dünyasında gerçekleştirmektedir. Tufan mitlerinde dünyanın sonunun çeşitli iklim olayları ile betimlenmesi iklim kurguda da geçerliliğini sürdürmektedir. Farkı ise iklim kurgu anlatılarının şimdiye daha yakın, daha makul ve biraz daha tanıdık bir dünyayı resmetmesidir. *Kurbağa Adası ve Köpekli Çocuklar Gecesi* de iklimsel olaylarla birlikte dünyanın sonuna dair öngörülerde bulunarak okuru evrensel bir iklim değişikliği yolculuğuna çıkarmaktadır.

Sonuç

İklim değişikliğini ele almaları ve bunu kurgulamaları bağlamında karşılaştırmalı bakış açısıyla analiz ettiğimiz *Kurbağa Adası ve Köpekli Çocuklar Gecesi* eserleri aynı noktalardan hareketle günümüze ve yakın geleceğe dair Dünya ve insanlık için aynı şeyleri öngörmektedir. Eserleri ortak noktada buluşturan özellikleri iklim değişikliğine bilimsel bir projeksiyondan bakmalarıdır. Eserlerde iklim değişikliği iki ana grup üzerinden işlenmiştir. İlk grup doğadaki dört unsur olan hava, ateş, su ve topraktan oluşur. Hava olaylarının değişmesi ve yağışların azalması, aşırı sıcaklık deniz, göl ve akarsuların kurummasına, yine ateş, aşırı sıcaklık ve nem azalmasıyla orman yangınlarına; kar ve yağmur eksikliği aşırı sıcaklık kuraklığa ve verimsiz topraklara neden olmaktadır. İkinci grup bunların sonuçlarını yansıtır: kıtlık, toplumsal, siyasal, ekonomik ve psikolojik sorunlar. Yani aslında ilk grupta meydana gelen değişiklik ikinci grubu etkilemektedir.

İki eserin ortak kullandığı dilde ilk olarak iklim değişikliğinin nedenlerinden biri teknolojiye aşırı bağımlılıktır. Sonuçlarıysa, ekonomik istikrarsızlık, artan sosyal bölünme, psikolojik ve politik sorunlarla birlikte duygusal ve zihinsel durumlar ve demografik yapı değişimidir. İki eser de aslında yakın geleceğe dönük birer uyarı şeklinde okunabilir. Bu bağlamda iklimi ve değişikliğini konu edinen tüm film ve eserler çevresel zorluklarda insanın sorumlu olduğunu ortaya koymaktadır. İklim değişikliği ile beraber bitkilerin ve hayvanların yok olması insanlığın potansiyel yıkımı demektir. Doğa bozulursa üzerine inşa edilen her şey bozulacaktır çünkü doğa tüm dinamiklerin ilk basamağıdır. Eserlerden hareketle yaşamın iklimde meydana gelen bir

değişimden derinden etkilendiğini ve çevremizin değiştiğini söyleyebiliriz. İki eser de bu noktada iklim ve çevre sorunlarında insanın sorumlu olduğu iddiasını ileri sürmektedir.

İki eser, hem günümüz koşullarında yaşanmış bir deneyim hem de geleceğin bir projeksiyonu niteliğindedir. Ülkemizde yaşanan depremler, seller ve son olarak orman yangınları eserlerin sağlamasını yapmaktadır. Özetle iklim kurgu ya da iklim değişikliğine odaklanan edebî eserler, bugünden hareketle potansiyel iklim geleceğini hayal etmeyi sağlayarak iklim değişikliğinin ciddiyeti ve aciliyetine dikkat çekmektedir. Bu anlamda da olumsuz bir duruma olumlu bir etkiyle farkındalık yaratmaktadır.

Kaynakça

- Artan, T. ve Uzun, K. (2017). İklim mültecileri bağlamında yeşil sosyal hizmet üzerine bir tartışma. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7 (4), 171-184. <https://doi.org/10.26579/jocress-7.4.13>
- Baydar, O. (2019). *Köpekli Çocuklar Gecesi*. Can Sanat Yayınları.
- Clarke, J. (2013). Reading Climate Change in J.G. Ballard. *Critical Survey*, 25 (2), 7-21.
- Demirbilek, M. (2016). Çevre, çevre mültecileri ve çevreci sosyal hizmet. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (3), 905-914.
- Ekşi, N. (2016). İklim Mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, (2), 10-58.
- Erdoğan, S. (2019). *Kurbağa Adası*. İthaki Yayınları.
- Fiskio, J. (2012). Apocalypse and ecotopia: narratives in global climate change discourse. *Gender & Class*, 19 (1/2), 12-36.
- Herold E., Farzin S. ve Gaines S. M. (2016). Between fact and fiction: climate change. *Science Fiction Studies*, 43 (3), 609-611.
- Hughes, R. ve Wheeler, P. (2013). Introduction eco-dystopias: nature and the dystopian imagination. *Critical Survey*, 25 (2), 1-6.
- Irr, C. (2017). Climate fiction in English. Brandeis University Oxford Research Encyclopedias, *Literature*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190201098.013.4>
- Jensen, C. B. (2018). Wound-Up worlds and the wind-up girl: on the anthropology of climate change and climate fiction. *Latin American Science, Technology and Society*, 1 (1), 186-200. <https://doi.org/10.1080/25729861.2018.1485245>
- Johns-Putra, A. (2016). Climate change in literature and literary studies: from cli-Fi, climate change theater and ecopoetry to ecocriticism and climate change criticism. *Wires Climate Change*, 7, 266–282. <https://doi.org/10.1002/wcc.385>
- Kumar, K. (2006). *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşıütopya*. Kalkedon Yayıncılık.
- Milkoreit, M. (2016). *The Promise of Climate Fiction: Imagination, Storytelling and the Politics of the Future*. Paul Wapner-Hilal Elner (ed.), *Reimagining Climate Change Routledge Advances in Climate Change Research* (1. baskı, s. 171–191) içinde, Routledge Publishing.
- Milkoreit, M. (2017). Imaginary politics: climate change and making the future. *Elem Sci Anth*, 5 (62), 2-18.
- Milner, A. ve Burgmann, JR. (2018). Climate fiction: a world-systems approach. *Cultural Sociology*, 12 (1), 22–36. <https://doi.org/10.1177/1749975517725670>
- Stableford, B. (2018). *Ekoloji ve Distopya*. G. Claeys (Ed.), *Ütopya Edebiyatı* (2. Baskı, s. 359-390) içinde. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Topcu, T. ve Polat, N. H. (2018). Çevre sorunlarına mitler ışığında çözüm önerileri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 44, 169-192.

- Trexler, A. (2015) *Anthropocene Fictions: The Novel in a Time of Climate Change*. Charlottesville.
- Ullrich, J. (2015). Climate Fiction: Can Books Save The Planet? From Margaret Atwood To Paolo Bacigalupi: The New Popularity Of 'Climate Fiction'. *TheAtlantic*,<https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2015/08/climate-fiction>.
- Von Mossner, A. W. (2017). Cli-Fi and the Feeling of Risk. *Amerikastudien/ American Studies*, 62 (1), 129-138.
- Whiteley A., Chiang, A. ve Einsiedel, E. (2016). Climate change imaginaries? examining expectation narratives in cli-fi novels. *Bulletin of Science, Technology & Society*. 36(1), 28–37. <https://doi.org/10.1177/0270467615622845>

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.